

Xatirə Zakir qızı Qocayeva

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin müəllimi,

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru

<https://orcid.org/0009-0000-7849-7393>

E-mail: qocayeva_xatire@mail.ru

[https://doi.org/10.69682/arti.2025.92\(6\).54-57](https://doi.org/10.69682/arti.2025.92(6).54-57)

MÜƏLLİM MOTİVASİYASININ KEYFİYYƏTLİ TƏHSİLƏ TƏSİRİ

Khatira Zakir Gojayeva

senior lecturer at Azerbaijan State Pedagogical University

doctor of philosophy in pedagogy

I

THE IMPACT OF TEACHER MOTIVATION ON QUALITY EDUCATION

Хатирә Закир гызы Годжаева

преподаватель Азербайджанского Государственного Педагогического Университета

доктор философии по педагогике

ВЛИЯНИЕ МОТИВАЦИИ УЧИТЕЛЕЙ НА КАЧЕСТВО ОБРАЗОВАНИЯ

Xülasə. Müasir dövrdə müəllim motivasiyası təhsilin keyfiyyətinə təsir edən əsas amillərdən biri kimi ön plana çıxır. Xüsusilə sosial-iqtisadi cəhətdən geridə qalmış bölgələrdə müəllimin istəyi, həvəsi və peşəsinə bağlılığı təhsil prosesinin uğurlu aparılmasında həlledici rol oynayır. Bu cür ərazilərdə digər təhsil dəstəkləri məhdudd olduğundan, müəllim bir növ sistemin əsas dayacağına çevrilir. Eyni zamanda, global təhsil sistemləri pandemiya sonrası dövrdə, texnologiyaların sürətli inkişafı və müəllim çatışmazlığı kimi problemlərlə üz-üzədir. Bu dəyişikliklər fonunda müəllim motivasiyasının artırılması yalnız təhsil sahəsində uğur qazanmaq üçün deyil, eyni zamanda sosial ədalət və bərabər imkanların təmin edilməsi baxımından da vacib məsələdir.

Açar sözlər: müəllim, şagird, təhsil, keyfiyyət, motivasiya, təsir

Abstract. In modern times, teacher motivation comes to the fore as one of the main factors affecting the quality of education. Especially in socio-economically backward regions, the desire, enthusiasm and commitment of the teacher to his profession play a decisive role in the successful implementation of the educational process. Since other educational supports are limited in such areas, the teacher becomes a kind of mainstay of the system. At the same time, global education systems are facing problems such as the rapid development of technologies and teacher shortage in the post-pandemic period. Against the background of these changes, increasing teacher motivation is an important issue not only for achieving success in the field of education, but also in terms of ensuring social justice and equal opportunities.

Keywords: teacher, student, education, quality, motivation, influence

Аннотация. В современном мире мотивация учителей выходит на передний план как один из основных факторов, влияющих на качество образования. Особенно в отсталых в социально-экономическом отношении регионах желание, энтузиазм и преданность учителя своей профессии играют решающую роль в успешной реализации образовательного процесса. Поскольку другие образовательные средства поддержки в таких регионах ограничены, учитель становится своего рода опорой системы. В то же время мировые системы образования сталкиваются с такими проблемами, как стремительное развитие технологий и нехватка учителей в постпандемический период. На фоне этих изменений повышение мотивации учителей становится важным вопросом не только для достижения успеха в сфере образования, но и с точки зрения обеспечения социальной справедливости и равных возможностей.

Ключевые слова: учитель, ученик, образование, качество, мотивация, влияние

Təhsilin keyfiyyətinə təsir edən amillərin saysız-hesabsız olduğu məlumdur. Bunlardan başlıca olaraq bunlar misal ola bilər: universitetin və ya məktəbin idarəetmə sistemi, təhsil alanların hazırlıq səviyyəsi və onların seçiminin təşkili, təhsil proqramlarının məzmunu, peşəkar professor-müəllim heyətinin ixtisas və motivasiyası, təhsil prosesinin təşkili, tədris texnologiyaları, təhsil prosesinin maddi-texniki təminatı, təhsil işi, məzun olan mütəxəssislərə əmək bazarının tələbatının nəzərə alınması, təhsil prosesinin təşkili və onun işəgötürənləri ilə əlaqələrinin təşkili və onun nəticələrinə nəzarət və s.

Təhsil sisteminin əsas sütunlarından biri olan müəllim amili, təkcə bilik ötürən deyil, həm də şəxsiyyət formalaşdırıcı bir vasitə kimi qiymətləndirilir. Müəllimlərin pedaqoji bilik və bacarıqları qədər, onların işə olan münasibəti və motivasiya səviyyəsi də təhsilin keyfiyyətinə birbaşa təsir edir. Bu məqalədə müəllim motivasiyasının mahiyyəti, ona təsir edən amillər və təhsil keyfiyyətinə olan təsiri araşdırılır.

Müəllimlərin motivasiyası təhsildə keyfiyyətin qurulmasında və daha da inkişafında əsas amildir. Müəllimlərin motivasiyası müəllimləri öz peşəkar işlərində daha yaxşı performans göstərmək üçün stimullaşdırmağın bir yoludur. Müəllimlər yüksək motivasiyalı olduqda və onlara eyni dərəcədə diqqət yetirildikdə, bu, tədris-təlim prosesinin keyfiyyətini yüksəltməklə təhsilin keyfiyyətinə dəyər qatır. Motivasiya prosesi müəllimlərin müxtəlif ehtiyaclarını ödəmək üçün münasib mühit təmin etmək məqsədi ilə rəhbərlik tərəfindən istifadə olunan strategiya və fəaliyyətləri əhatə edir ki, onlar məmnun, fədakar və tapşırıqlarını yerinə yetirməkdə effektiv ola bilsinlər. Bu, təhsilin keyfiyyətini daim artırmaqda davam edir.

Motivasiya insanın müəyyən məqsədlərə çatmaq üçün daxilən və ya xaricdən yönələn istək və maraqlar sistemidir. Müəllim motivasiyası isə müəllimin dərş prosesinə, şagirdlərin inkişafına və tədris fəaliyyətinə olan marağını və bağlılığını əks etdirir. Motivasiya iki əsas formaya bölünür:

Daxili motivasiya: Peşəyə olan sevgi, şəxsi inkişaf arzusu, şagird uğurlarından məmnunluq.

Xarici motivasiya: Əməkhaqqı, sosial status, iş şəraiti, rəhbərlik və ictimai tanınma.

Müəllimlərin motivasiyası və keyfiyyətli təhsil məsələsi təhsil sistemləri və standartların-

da müzakirə və narahatlıq mövzusunə çevrilmişdir. Məlumdur ki, öz təhsil sistemində yüksək keyfiyyət standartlarını qoruyub saxlamaq istəyən hər bir ölkə, müəllimləri və onların motivasiya ehtiyaclarını ən yüksək səviyyədə ciddi qəbul etməlidir. Dünya Bankı 1994-cü ildə qeyd etmişdir ki, yüksək keyfiyyətli və yaxşı motivasiyalı müəllim heyəti hər bir müəssisənin müəkkəmməlliyini artırmaq üçün vacibdir. Müəllimlərin motivasiyasının yüksəldilməsi ümumilikdə tədrisi yaxşılaşdırır və beləliklə, müəllimlərin motivasiyasını artırmaq, eləcə də yüksək keyfiyyətli müəllimləri saxlamaq keyfiyyətli təhsilin yaxşılaşdırılması üçün çox vacibdir.

Motivasiya müxtəlif insanlar üçün fərqli şeylər ifadə edə bilər, çünki insanlar müxtəlif yollarla motivasiya edilə bilər. Vəlezi motivasiyanı insanın əlindən gələni etmək üçün bir ilham və ya həvəsləndirmə kimi konseptuallaşdırır. Təhsil kontekstində, motivasiyanı davranışın oyanmasına, seçilməsinə, istiqamətləndirilməsinə və davam etdirilməsinə səbəb olan qüvvələr kimi müəyyən edir. Digər bir qrup alimlər müəllimlərin işə motivasiyasını müəllimlərin işlərini yerinə yetirmələri üçün zehni təkən kimi şərh etdilər. Oxşar şəkildə, Kleysə görə, müəllimlərin motivasiyası “şəxsi və peşəkar inkişaf” və təhsil şəraitində işləmək üçün daxili istəklərdir.

Müəllimlərin motivasiyası ümumiyyətlə onların tədris fəaliyyətində iştirak səviyyəsini müəyyən edir. Aydınır ki, motivasiyalı müəllim daha çox çalışacaq, yeni texnika və fəaliyyətləri sınaqdan keçirəcək və ümumilikdə öyrənənlər üçün daha çox iş görəcək. Bir müəllim olaraq, karyerası boyu öyrətmək motivasiyasını saxlamaq üçün həm daxili, həm də xarici motivasiyalı və məmnun olmaq təkcə vacib deyil, həm də məcburidir.

Humanist nəzəriyyələr baxımından motivasiya sahəsində ən nüfuzlu tədqiqatçılardan biri Abraham Masludur. Maslouya görə, insanın ehtiyacları ən əsas psixoloji ehtiyaclardan özünü aktualaşdırma ehtiyaclarına qədər bir iyerarxiyaya düşür. O ehtiyaclar iyerarxiyası nəzəriyyəsində təklif edir ki, fərdlər daha yüksək səviyyəli özünü həyata keçirmə ehtiyacını yerinə yetirmək üçün motivasiya edilməzdən əvvəl aşağı səviyyəli ehtiyaclarını (qida və mənzil, təhlükəsiz olmaq və hörmət kimi əsas ehtiyacları) ödəməlidir. Maslounun ehtiyaclar iyerarxiyasının ən mühüm məqamı ondan ibarətdir

ki, ödənilməmiş yüksək səviyyəli ehtiyacın motivasiya gücü aşağı səviyyəli ehtiyacın ödənilməsindən asılıdır. Yəni tələbatlar bir-birilə ilə sıx bağlıdır. Tədris kontekstində özünü həyata keçirmə şəxsi nailiyyət, müəllim motivasiyasının əsas komponenti kimi başa düşülə bilər.

Bildiyimiz kimi müəllimlərin ümumiyyətlə həm daxili, həm də xarici ehtiyacları var. Daxili motivasiyaya malik olan müəllimin bir tapşırığı öz naminə, onun təmin etdiyi məmnuniyyət və ya yerinə yetirmə və özünü təsdiq etmə hissi üçün öhdəsinə götürdüyü müşahidə edilə bilər. Digər tərəfdən, xarici motivasiyalı müəllim əmək haqqı kimi bəzi mükafatlar əldə etmək üçün öhdəsinə düşən tapşırıqları layiqincə yerinə yetirə bilər. Ümumilikdə tədris müəssisəsinin məqsədi müəllimlərin effektiv və eyni zamanda fənnini uğurlu tədris etmək üçün daxili motivasiyasını gücləndirmək təhsil ocağının təkmilləşdirilməsi yolunda bəzi xarici motivasiya təmin etmək olmalıdır.

Motivasiyası yüksək olan müəllimlər:

- Dərslərini yaradıcı və şagird, tələbə mərkəzli formada təqdim edirlər;
- Şagirdlərin və tələbələrin (ümumilikdə öyrənənlərin) ehtiyaclarına həssas yanaşırlar;
- Tədris məqsədlərinə daha aşağı stressi və çox həvəslə nail olurlar.

Bu cür yanaşma təhsil prosesində mənfi halların azalmasına, öyrənənin məmnunluğunun artmasına və məktəbdə məhsuldarlıq mühitinin yaranmasına təkan verir.

Motivasiyanı formalaşdıran faktorlar

Müəllim motivasiyasını şəkilləndirən əsas amillər bunlardır:

- Əməkhaqqı və maddi imkanlar: Kifayət qədər əməkhaqqı müəllimi maddi qayğılardan uzaq saxlayaraq peşəsinə daha rahat fokuslanmasını təmin edir.

- Fiziki iş şəraiti: Yaxşı təchiz olunmuş sinif otaqları, resurslar və dəstək alətləri müəllimin motivasiyasını artırır.

- Peşəkar inkişaf imkanları: Yeni bilik və bacarıqları öyrənmə imtiyazı motivasiyanı canlı saxlayır.

- Sosial və psixoloji mühit: Rəhbərlik əlaqələri, komanda ruhu və ictimai dəyərləndirmə motivasiyanı üst səviyyəyə qaldıra bilər.

Ucqrar və aztəminatlı bölgələrdəki vəziyyət və çatışmazlıqlar;

Ucqrar məntəqələrdə çalışan müəllimlər tez-tez sosial təcrid, resurs qıtlığı, peşəkar inkişaf imkanlarının əskikliyi kimi problemlərlə üzləşir. Bu cür şəraitdə motivasiyanı qorumaq çətin olduğu üçün həssas siyasətlər tətbiq olunmalıdır:

- Regionlara xas təlim proqramları;
- Uzaq bölgələr üçün əlavə maaş əlavələri;
- Onlayn resurslara giriş və peşəkar mentorluq proqramları.

Müəllim motivasiyası təhsilin keyfiyyətinə dərin təsir göstərən strateji faktor kimi baxılmalıdır. Onun qorunması və gücləndirilməsi ümumən siyasətlər, dəstək proqramları və cəmiyyət münasibəti vasitəsilə mümkün ola bilər. Peşəyə sadıq, yaradıcı və motivasiyalı müəllim şagirdin və ya tələbənin inkişafı, təhsil müəssisəsinin keyfiyyəti və təhsilin davamlılığı üçün əvəz olunmazdır.

Müəllimlərin motivasiyasına kompensasiya, sinifdə uğur, peşəyə bağlılıqları, aldıkları təlim və yüksəliş və karyera yüksəlişi perspektivləri daxil olmaqla çoxsaylı amillər təsir edir. Motivasiya amillərinin müəllimlərə təsirinin araşdırılması, buna görə də vacibdir, çünki motivasiya müəllimlərin iş yerində gördüyü bütün hərəkətlərin hərəkətverici qüvvəsidir. Müəllimlərin motivasiyası ilə bağlı tədqiqatların əksəriyyəti universitet mühitində cəmlənsə də, belə görünür ki, müəllim motivasiyası ilə bağlı araşdırmaların aparılması vacibdir.

Problemin aktuallığı. Müəllim motivasiyası təhsilin keyfiyyətinə birbaşa təsir göstərən əsas amillərdəndir bu səbəbdən bu mövzu hər dövr üçün aktual problemlərdən biridir. Məqalədə müəllim, müəllim motivasiyası, ona təsir göstərən amillər araşdıraraq müəyyən nəticələr əldə edilir.

Problemin elmi yeniliyi. Müəllim motivasiyası təhsilin keyfiyyətinə birbaşa təsir göstərən əsas amillər biridir. Motivasiya yüksək olan müəllimlər: daha yaradıcı və interaktiv tədris metodlarından istifadə edir; şagirdlərlə güclü əlaqə quraraq onların maraq və iştirakını artırır; dərstdən yayınma və məktəbdən uzaqlaşma hallarını azaldır; təhsil mühitini daha pozitiv və təhlükəsiz edir. Məqalədə müəllimin motivasiyası probleminə bir neçə aspektdən yanaşmış, onun yüksəldilməsinin vacibliyi bir sıra parametrlərlə əsaslandırılmışdır

Problemin praktik əhəmiyyəti onunla müəyyən olunur ki, məqalədə yer alan fikirlər, elmi ideyalar və nəticələrdən ali və orta ixtisas məktəblərinin müəllimləri, tələbələr, magistrantlar və doktorantlar istifadə edə bilərlər.

Ədəbiyyat

1. Təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. –Bakı: Çap Evi, –2012. –64 s.
2. İlyasov, M.İ. Müəllim peşəkarlığı və pədaqoji səriştəliyin müasir problemləri / M.İ. İlyasov. –Bakı: “Elm və Təhsil”, –2018. – 208 s.
3. Acquah, A., 2017. Implications of achievement motivation theory for school management in Ghana: A literature review. *Studies in the Humanities and Social Sciences*. 7: 10-15.
4. Orupabo, F. T. and Nwankwoala, H. N., 2018. Teachers’ work motivation and delivery of quality education in Mission Secondary Schools. *International Journal of Research in Education*. 11(3b): 577-612. Available at: [http://www.ijrsre.com/assets/vol.%2C-11\(3b\)-orupabo---nwankwoala.pdf](http://www.ijrsre.com/assets/vol.%2C-11(3b)-orupabo---nwankwoala.pdf)
5. А.В. Калашникова "Мотивация педагога как фактор повышения качества высшего образования // Современные наукоемкие технологии. -2010. №7 . -С. 304-307; <https://top-technologies.ru/ru/article/view?id=25144>

Redaksiyaya daxil olub: 03.10.2025